

LOZAN ANDLAŞMALARINDA EGE ADALARININ HUKUKİ STATÜSÜ

Doç. Dr. M. Aydoğan ÖZMAN

Lozan Andlaşmalarında veya daha açık bir ifade ile “Lozan Barış Andlaşması” ve yine Lozan’da aktedilen “Boğazlar Rejimine ilişkin Sözleşme” hükümleri ışığında Ege Adalarının hukuki statülerini izah edebilmek için her şeyden önce, Lozan Barış Konferansı’nın başladığı 20 Kasım 1922 tarihine kadar adalarla ilgili hukuki gelişmelere kısa bir göz atmakta yarar, hatta zorunluluk vardır.

I. Tarihi gelişme:

1. **1821 - 1911 Dönemi:** Eski çağlarda “Dünyanın merkezi” olarak kabul edilen Akdeniz’in bir bölümü şeklinde nitelendirilen Ege Denizi, 1538 yılında Rodos’un fethi ile bir Osmanlı gölü haline dönüşmüş ve 1820’li yıllara ulaşıncaya kadar Osmanlıların bütün bu alan üzerindeki hâkimiyetleri kesintisiz devam etmiştir.

1821 yılında Mora yarım adasında başlayarak batı Ege adalarına da yayılan ayaklanmalar, 14 Eylül 1829 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında akdedilen Edirne Anlaşması ile noktalanmıştır. Bu anlaşma ile Osmanlı İmparatorluğu, zamanın büyük devletlerinin de zorlaması ile, kendisine ait toprakların bir kısmı üzerinde bağımsız bir Yunan Devleti’nin kurulmasını kabul etmiştir. 1829 - 1832 yılları arasında yapılan görüşmeler sonucunda sınırları tespit edilen yeni devletin ülkesi içerisine, ana kıta yanında Ege denizinde yeralan — ve o devirde ana kıtanın doğal uzantısı olarak kabul edilen — bazı adalar da dahil edilmiştir. Gerçekten bu düzenleme ile, yeni Yunan Devleti, Ege denizinin kuzeyinde yeralan ve yaklaşık 80 adadan oluşan “Kuzey Sporadlar”a ve güneyinde de yaklaşık 220 adadan oluşan “Kiklad Takımadaları”na sahip olmuştur. Böylece, Yunanistan daha henüz kuruluşunda, kuzey batı Ege’yi egemenliği altına aldığı gibi, güneyde de Ege Denizinin ortalarına kadar uzanmıştır. Buna karşılık, doğu ve kuzey Ege’deki adalar Osmanlı hakimiyeti altında kalmaya devam etmiştir.

2. **1911 - 1922 Dönemi:** 20. yüzyılın başlarına gelinceye kadar —1897 yılında Girid adasının Yunanistan'a katılması bir yana bırakılırsa— Ege adalarının 1832'de kabul edilen bu taksim şekli devam etmiştir.

Ancak, 1900'lerin başında Osmanlı İmparatorluğu'nun uzun bir süreden beri devam eden çöküşü ve toprak kayıpları daha da hızlanmıştır. Bu meyanda, 1911 yılında patlak veren Trablusgarb savaşı sırasında önce İtalyanlar güneydoğu Ege'deki 12 adayı işgal etmişlerdir. Hernekadar savaş sonrasında 18Ekim 1912 tarihli Uşi (Ouchy) anlaşmasında İtalyanlar 12 adayı Osmanlı devletine iade etmeyi kabul etmişlerse de, bu sırada patlak veren Balkan Savaşı ve daha sonraki I. Dünya Savaşı 12 ada üzerinde İtalyan hâkimiyetinin devam etmesine vesile teşkil etmiştir. Daha sonra Balkan Savaşları sırasında bu defa Yunanlılar Doğu Ege'deki Limni, Semadirek, Bozcaada, Gökçeada, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarını işgal etmişlerdir.

Savaş takiben, 12 Aralık 1912 tarihinde toplanan konferansda, diğer sorunlar yanında, esas zorluk Anadolu yarım adası önündeki Doğu Ege adaları konusunda çıkmıştır. İmparatorluk hükümeti güvenliğini ilgilendirdiği gerekçesi ile kendi hakimiyeti altında tutmak istediği bu adaların geleceğinin —kendisine Anadolu'ya bu adalardan herhangi bir tehlike gelmeyeceği konusunda verilen garanti üzerine— zamanın altı büyük devleti tarafından tespit edilmesine rıza göstermiştir (Bu devletler Avusturya-Macaristan, Almanya, İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya idi).

Nitekim, 30 Mayıs 1913 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ile Balkan devletleri arasında akdedilen Londra anlaşmasının 5. maddesinde âkit devletler, "büyük devletleri Ege denizinde Girid adası dışında, Osmanlılara ait bütün adaların kaderini yani hem bunların hangi devlete ait olacaklarını ve hem de tâbi olacakları statüyü tespit etmekle yetkilendiriyorlardı.

Bunu takiben, Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan, aynı yıl 14 Kasım'da akdettikleri Atina anlaşmasının 15. maddesinde, Londra anlaşması hükümlerini —5. madde de dahil olmak üzere— muhafaza etmeyi kabul ediyorlardı. Böylece, adaların kaderi büyük devletlerin kararına bağlı kalmış oluyordu.

Diplomatik yazışmaları ve görüşmeleri takiben altı büyük devlet 13 Şubat 1914 tarihinde aldıkları kararı aynı gün Yunan hükümetine ve ertesi gün de Osmanlı hükümetine iletiler.

Ege adaları ile ilgili olarak yeni bir dönemi başlatan bu kararda, önce Gökçeada (İmroz) ve Bozcaada'nın Türkiye'ye geri verileceği belirtiliyor ve Yunanistan'ın işgal etmiş olduğu diğer Ege adaları üzerinde hâkimi-

yetini sürdüreceği hükme bağlanıyordu. Ancak, önemli olan husus, kararda ayrıca, Yunanistan'a bırakılan adalarda askerî istihkâmlar yapılamayacağı ve buraların deniz üssü olarak veya askerî amaçlarla kullanılmayacağı zikredilmesi ve altı büyük devletin, Yunanistan'ın bu şartlara uyması için gerekli etkinliği kullanacaklarının açıkça yer almış olmasıdır.

Altı büyük devletin bu kararı, böylece hem doğu Ege adalarında hâkimiyet konusunu ve hem de adaların bundan böyle tâbi olacağı statüyü açıklığa kavuşturmuş oluyordu.

Yunan hükümeti bu karara ilişkin olarak altı büyük devlete verdiği 21 şubat 1914 tarihli cevabi Notada "kendisinin, büyük devletlerin, kendilerine ve Türkiye'ye bu adaların tahkim edilmeyeceğine ve ne deniz üssü olarak ve ne de askerî amaçlarla kullanılmayacağına dair yeterli garantiler vermesini istediği bu karara uymaya" hazır olduğunu açıklıyordu.

Buna karşılık, özellikle Anadolu'nun güvenliği bakımından hayati önemi haiz adaları Yunanistan'a bırakıyor olması nedeniyle, Osmanlı hükümeti büyük devletlerin yukarıda sözü edilen kararını kabul etmiyor, yalnızca 15 şubat 1914 tarihli cevabi notasında "büyük devletlerin kararlarını resmen öğrenmiş olduğunu" belirtiyordu.

Birinci Dünya Savaşı boyunca Ege adalarının savaş öncesinde bu şekilde tespit edilen düzenlemelerinde bir değişiklik olmamıştır. Böylece Türkiye'nin bağımsız bir devlet olarak, uluslararası alanda kendisini kabul ettirmesinin ana belgesini teşkil eden Lozan Barış Andlaşması'nı hazırlamak üzere 20 kasım 1922 günü Lozan Barış Konferansı açıldığında, Ege Adaları üzerindeki egemenlik dağılımı aynen savaş öncesi şeklini muhafaza ediyordu; yani, Türkiye Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adalarına sahip bulunuyordu; 12 ada İtalyan hâkimiyeti altında idi; ve nihayet, Anadolu önündeki başta Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya'dan oluşan Doğu Akdeniz Adaları olmak üzere diğer adalara, askerden arındırılmış olmak koşuluyla Yunanistan hakim bulunuyordu.

II. Lozan'da adalar sorunu :

1. Genel olarak (Adaların gruplandırılması) : Lozan Konferansında, Türkiye'yi ilgilendiren Ege adalarına ilişkin müzakerelerin hareket noktasını, az önce sözünü ettiğimiz 1913 Londra ve Atina anlaşmaları ile, büyük devletlerin bunlara dayanarak verdikleri 13 şubat 1914 tarihli Kararı'nın oluşturduğunu söylemek fazla yanlış olmaz.

Öte yandan, Lozan Barış Konferansı tutanakları incelendiğinde Tür-

kiye'nin Konferansda, her şeyden önce Anadolu'nun güvenliğini, diğer bir söyleyişle adaların Anadolu için bir tehlike teşkil etmemesi hususunu ön planda tuttuğu ve müzakerelerde bunu daima gözönünde bulundurduğu görülmektedir. Bu çerçevede, adaların stratejik konumları ve buna paralel olarak Türkiye için yaratabilecekleri tehlikelerin derecesi gözönünde bulundurulurken, Konferans'da adalarla ilgili sorunlar, adaların üç grup altında ele alınmasını ve statülerinin de bu çerçevede düzenlenmesini zorunlu kılmıştır.

Bu üç grubun birincisini Rodos ve civarındaki adalardan oluşan ve genellikle 12 ada olarak adlandırılan adalar oluşturmuştur.

İkinci grubu, Anadolu önü adaları olarak nitelendirilebilecek olan başta Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları olmak üzere diğer bazı adalardan oluşan adalar meydana getirmiştir.

Ve nihayet, üçüncü grubu ise Boğaz önü adaları adı verilen ve Limni, Semadirek, Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan adalarından oluşan grup oluşturmuştur.

Doğu Akdeniz Adaları olarak da isimlendirilen ikinci ve üçüncü grup adalar, başlangıçta birlikte gündeme getirilmiş; ancak, Konferans'da ayrı bir konu olarak müzakere edilen "Boğazlardan geçiş Rejimi"nin özelliği ve bilhassa Çanakkale Boğazı çıkışında yer alan Limni, Semadirek, Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan adalarının stratejik durumları nedeniyle Boğazların güvenliği açısından önemi gözönünde bulundurulurken, bu adaların ayrı bir grup kabul edilmesi ve bunlarla ilgili hususların Boğazlar konusu ile birlikte müzakere edilerek Boğazlar Rejimine ilişkin Sözleşme'de düzenlenmesi kabul edilmiştir.

Bu gruplandırma gözönünde bulundurulurken yapılan müzakereler sonucunda ortaya çıkan Lozan Barış Andlaşması'nın ve Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin hükümleri incelendiğinde, adalarla ilgili olarak iki çeşit düzenlemenin yapılmış olduğu görülmektedir: Bunlardan birincisi adalarla ilgili egemenlik sorunu yani, adaların hangi devlete ait olacağı meselesi (eski deyimle adaların ciheti aidiyeti) ve diğeri de, adalara uygulanacak rejim, yani adaların tâbi olacağı hukuki statüdür.

2. Adalar üzerinde egemenlik sorunu: Lozan Barış Andlaşmasında, adaların devletler arasında taksimi —yani adaların hangi devlete ait olacağı— konusunda iki temel madde bulunduğu görülmektedir. Bunlardan biri Andlaşmanın 12. maddesi ve diğeri de 15. maddesidir.

15. maddede ezcümle "Türkiye, aşağıda sayılan adalar üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer" denilmekte

ve daha sonra bu adalar ismen tek tek sayılmaktadır. Bu adalar 10 Şubat 1947 tarihinde Müttefik devletlerle İtalya arasında akdedilen Paris Barış Anlaşmasının 14. maddesi uyarınca "askerden arındırılmış olarak ve böyle kalmak şartıyla" İtalya tarafından Yunanistan'a devredilmiştir.

Andlaşma'nın 12. maddesine gelince, bu maddede özetle: "İmroz adası ile Bozcaada ve Tavşan adaları dışında Doğu Akdeniz adaları ve özellikle Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17-30 Mayıs 1913 tarihli Londra Anlaşmasının 5. ve 1-14 Kasım 1913 tarihli Atina Anlaşmasının 15. maddeleri hükümleri uyarınca alınan karar, bu Andlaşma'nın (yani Lozan Andlaşmasının), İtalya'nın egemenliği altına konulan ve 15. maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere doğrulanmıştır" hükmünü getirmektedir.

Görüldüğü gibi bu madde, adaların "ciheti aidiyeti" sorununu, yani hangi adanın hangi devlete ait olacağı konusunu, İtalya'ya bırakılanlar dışında herhangi bir ayırım yapmaksızın, daha önce izah etmeye çalıştığım büyük devletlerin 13 Şubat 1914 tarihli kararı doğrultusunda düzenlemekte, diğer bir söyleyişle mezkûr Karar'ı yeniden teyid etmektedir.

3. Adalara uygulanacak rejim (adaların statüsü) sorunu :

A. Genel olarak: (Adaların stratejik önemlerine göre ayrılması; uygulanacak statü ile güdülen amaç): Adalara uygulanacak rejim sorununa gelince, Lozan Anlaşmaları müzakerelerinde adalar konusunun en ağırlıklı bölümünü, şüphesiz adalara uygulanacak rejim sorunu oluşturmuştur. Biraz sonra açıklanacağı üzere, bu konu Lozan Barış Andlaşmasında ve Boğazlar Rejimine ilişkin Sözleşmede gayet açık bir şekilde düzenlenmiş olmasına rağmen, Yunanistan tarafından bir süreden beri resmi veya gayri resmi şekilde, yersiz ve haksız olarak sık sık gündeme getirilmekte ve Türkiye ile halen mevcut olan uyuşmazlıklar arasında önemli bir yere sahip bulunmaktadır.

Lozan Barış görüşmeleri döneminde, Yunanistan, Türkiye ile savaştan yeni çıkmış düşman bir devlet olarak mütalâa edilmekteydi. Dolayısıyla, Anadolu'nun önünde yer alan ve kendisi için hayati önemi haiz olan adaları düşman bir devlete bırakması fedakârlığına karşılık, Türkiye'nin bu adalarda uygulanacak rejimi açıklığa kavuşturmak üzere bir takım özel düzenlemeler talep etmesi en doğal hakkı olmak gerekirdi. Türkiye'nin bu konudaki ısrarlı tutumu iledir ki Lozan Barış Andlaşmasında rejimle ilgili genel bir hüküm yer aldığı gibi; yine bu Andlaşmada ve Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme'de, adaların stratejik önemleri de gözönünde bulundurularak farklı bir askerden arındırma düzenlemesi getirilmiştir.

Şimdi, Lozan Barış Andlaşmasında ve Boğazlar Rejimine ilişkin Sözleşme'de yer alan bu düzenlemeleri tek tek açıklamak istiyorum. Ancak, daha önce Türkiye'nin Konferans'da başlangıçtan itibaren adalarla ilgili olarak savunduğu görüşü vurgulamak gerekir. Bu da tek cümle ile "Yunanistan'a bırakılan adaların Anadolu için bir tehlike oluşturmaması, yani buraların askerden ve silâhtan arındırılması" şeklinde özetlenebilir.

Konferansın tutanakları incelendiğinde, Türkiye'nin bu görüşü müzakereler süresince kesin ve ısrarlı bir şekilde savunduğu görülmektedir.

Neticede, aynı görüşün müzakereler sonucunda ortaya çıkan düzenlemelere de hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

Lozan Barış Andlaşmasının 12. ve 13. maddeleri ile Boğazlar Sözleşmesinin 4. ve 6. maddeleri adalara uygulanacak rejimi düzenlemektedir.

B. Lozan Barış Andlaşması ile öngörülen düzenleme :

a. **Andlaşmanın 12. maddesi:** Lozan Barış Andlaşmasının, az önce içeriğini belirttiğim 12. maddesi, Yunanistan'a bırakılan bütün adalar için herhangi bir ayırım gözetmeksizin, uygulanacak rejimin temel prensibini koymaktadır: "adaların askerden ve silâhdan arındırılması". Esasında, mezkûr madde bir yandan daha önce izah ettiğim gibi, adalar üzerinde egemenlik sorununu çözümlerken; diğer bir yandan da buna bağlı olarak bu egemenlik altında uygulanacak hukuki statüyle ilgili temel prensibi de hükme bağlamaktadır. Unutmamak gerekir ki, 12. madde yalnızca büyük devletlerin adaların kaderi ile ilgili 13 şubat 1914 tarihli kararının doğrulandığını hükme bağlamaktadır. Oysa, hatırlanacağı gibi, büyük devletler bu kararlarında adaların Yunanistan'a bırakılmasını, Yunanistan'ın bu adalarda "istihkâmlar yapmaması, buraları deniz üssü olarak veya askeri amaçlarla kullanmaması" şartına bağlamışlardı. Kısaca, egemenlik belirli şartlarla Yunanistan'a bırakılmıştı. Dolayısıyla, 12. madde Yunanistan'ın adalar üzerindeki egemenliğini tanıırken, bu egemenliğin şartı olarak öngörülen "askersizleştirme"yi de doğrulamış olmaktadır.

aa. Yunanlı yazarların 12. maddeye ilişkin itirazları :

Bununla beraber, bazı Yunanlı yazarlar ve devlet adamları 12. maddenin sadece adalar üzerindeki egemenlik sorununu düzenleyen bir madde olduğunu savunmaktadırlar.

Bu yazarlara göre, eğer adaların silâhsızlandırılması konusunda büyük devletlerin 12. maddede zikredilen kararı hukuken yeterli kabul edilmiş olsa idi, bu takdirde artık Lozan sisteminde bu konuda biri Anadolu önü adaları ile ilgili olarak Barış Andlaşmasının 13. maddesinde ve di-

ğeri de Boğaz önü adaları ile ilgili olarak Boğazlar Sözleşmesinin 4. maddesinde iki farklı düzenlemeye gidilmemiş olması gerekirdi. 12. maddede atıf yapılan büyük devletlerin kararı sadece bu adalar üzerindeki Yunan elgemenliği ile ilgili olduğu içindir ki, ayrıca askersizleştirme ile ilgili başka düzenlemelere de gerek görülmüştür.

bb. Türkiye'nin görüşü (Yunan yazarlara verilen cevaplar) :

Adaların silâhsızlandırılması konusunda büyük devletlerin kararına atıf yapan 12. maddeyi bu şekilde yorumlamak tamamiyle zorlama olmaktadır.

Az önce belirttiğim gerekçelere ilâveten, unutulmaması gereken husus, 1914 yılında Yunanistan'ın bu karara ilişkin olarak verdiği cevabı notada "büyük devletlerin kendilerine ve Türkiye'ye bu adaların tahkim edilmeyeceğine ve ne deniz üssü olarak ve ne de askeri amaçlarla kullanılmayacağına dair yeterli garantiler vermesini" istediği bu karara uymaya hazır olduğunu açıklamış olmasıdır. Dolayısıyla, Yunanistan kararın, adaların silâhsızlandırılması ile de ilgili olduğunu başlangıçta, bizzat kendisi açıklamış ve buna uymayı kabul etmiştir.

Lozan sisteminde adalarla ilgili iki farklı düzenlemeye gidilmiş olması ise hiç tereddütsüz, Türkiye'nin bir prensip maddesi ile yetinmeyip, bu konuda daha açık ve kesin hükümler koydurarak, adaların kendi ülkesi için bir tehlike oluşturmasını asgari düzeye indirme isteğinden kaynaklanmış ve Türkiye bunda da başarılı olmuştur. Esasen bazı adaların stratejik önemi nedeniyle ki, bunlar için prensip maddesi ve hatta Lozan Barış Andlaşmasınının 13. maddesi yeterli görülmemiş ve bunlar Boğazlar Sözleşmesinde düzenlenmiştir.

Öte yandan, bu konuda dikkat edilmesi gerekli diğer bir husus da şudur : 12. madde bütün adalar için temel prensibi koymaktadır; 13. maddede hemen bunu takip ettiğinden, bu maddede "Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları askerden arındırılacaktır" şeklinde bir hükmün konulması gereksiz görülmüş ve doğrudan bu rejimin teferruatı düzenlenmiştir.

Buna karşılık, az sonra belirteceğim gibi, Boğazlar Sözleşmesi, Barış Andlaşmasından ayrı bir belge olduğu ve yalnızca Boğazlar Bölgesi'ni kapsadığı için, 12. maddede yer alan prensip burada açıkça tekrarlanmış ve önce 4. maddede "Limni ve Semadirek adaları askerlikten arındırılacaktır" hükmü getirilerek, daha sonra 6. maddede bunun teferruatı düzenlenmiştir.

Eğer, 12. madde, Yunanlı yazarların iddia ettiği gibi sadece ege-

menlik sorununu düzenliyor olsa idi, bu takdirde 13. maddede, 4. madde olduğu gibi önce prensibin konulması ve daha sonra bunun teferruatının düzenlenmesi gerekirdi.

Bütün bu hususlar 12. madde ile ilgili Yunan iddialarının yanlışlığını ve geçersizliğini açıkça ortaya koymaktadır.

b. **Andlaşma'nın 13. maddesi** : Lozan Barış Andlaşmasının 13. maddesi Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarının kısmen askerden arındırılmış bir statü altına konulmalarını öngörmektedir. Söz konusu maddeye göre, bu adalarda kara ve deniz üssü ile tahkimat yapmak yasaklanmaktadır. Yine, bu adalarda ada halkından oluşan ve sayısı bütün Yunan ülkesindekilerin sayısı ile orantılı olacak jandarma ve polis kuvveti bulundurulması da kabul edilmektedir.

C. Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile öngörülen düzenleme :

Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ndeki askersizleştirme ile ilgili hükümlere gelince bunlar Sözleşme'nin 4. ve 6. maddelerinde yer almaktadır.

Limni ve Semadirek adaları ile ilgili düzenlemeler, gerek Anadolu'nun güvenliği yönünden, gerek stratejik konumları dolayısıyla boğazlardan serbest geçişle ilgileri açısından önemleri gözönünde bulundurularak Boğazlar rejimi hakkındaki Sözleşme'de yer almış ve bunlar hakkında daha teferruatlı ve somut hükümler öngörülmüştür.

Mezkûr Sözleşmenin 4. maddesinde diğer bazı bölgeler yanında Ege denizinde Limni, Semadirek, İmroz (Gökçeada), Bozcaada ve Tavşan adalarının askerlikten arındırılacağı hükme bağlandıktan sonra; 6. maddede bu adalar tam askerden arındırılmış bir statü altına konulmaktadır. Bu meyanda adalarda kara, hava ve deniz üssü ile her türlü tahkimat yasaklanmaktadır. Yunanistan buralarda, ülke genelindeki oranı aşmamak ve belirlenmiş klâsik silahlarla donatılmış olmak koşuluyla, güvenlik kuvveti bulundurmamak hakkına sahip kılınmaktadır; bunun yanında, askeri eğitim ile telefon, telgraf ve optik araçlarla gerçekleştirilen haberleşme ve gözetleme serbest olacaktır.

Gerek Lozan Barış Andlaşmasında, gerek Boğazlar Sözleşmesinde öngörülen bütün bu tedbirlerin amacı, bir kerre daha belirtelim ki, esas olarak Türkiye'nin güvenliğini garanti altına almaktır. Nitekim, Lozan Barış Konferansı görüşmeleri sırasında, adaların askerlikten arındırılması sorununu incelemek üzere oluşturulan Uzmanlar Alt-Komisyonu'nun Raporunda bu husus şu şekilde belirtilmiştir : "Öngörülen tedbirlerle güdülen amaç, Yunanistan'a kendi adalarında asayışı koruyabilmek ve bu adaların topraklarını çetelerin akınlarına ve benzer girişimlere karşı ko-

rumak için ihtiyaç duyduğu araçları sağlamakla birlikte, **bu adalarda Türkiye'ye karşı saldırgan nitelikte hazırlıklara kalkışmayı imkânsız kılmaktır.**" Ne yazık ki bu amaç, Yunanistan'ın tutumu nedeniyle, bugün de bütün geçerliliğini muhafaza etmektedir.

4. **1936 Montreux Boğazlar Sözleşmesi hükümleri karşısında Lozan Andlaşmasının ve Boğazlar Sözleşmesi hükümlerinin değeri:** Lozan Andlaşmalarına göre Ege adalarının statüsü konusunun incelenmesine son vermeden önce Lozan Boğazlar Rejimine ilişkin Sözleşmenin 1936 yılında akdedilen Montreux Boğazlar Sözleşmesi ile değiştirilmiş olduğunu veya daha doğru olarak, Montreux Sözleşmesindeki ifade ile "24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imza edilmiş olan Mukavelenamenin yerine ikâme edildiğini de zikretmek gerekir. Buna ilâveten, aynı sözleşmeye ek Protokol'de, Yunanistan'ın sık sık adaların askersizleştirilme statüsünü de etkilediğini iddia ettiği şu hüküm yer almaktadır: "Türkiye, mezkûr Mukavelename'nin (yani Montreux Sözleşmesinin) mukaddemesinde tarif edilen Boğazlar mıntikasını derhal yeniden askerleştirebilecektir".

Yunanistan Montreux Sözleşmesi'nin Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini almış olması nedeniyle ve bu Protokol muvacehesinde — ve bunların yanında, Tebliğimin konusuna dahil olmadığı için burada zikretmediğim daha pek çok başka gerekçelerle— Limni ve Semadirek adalarının askersizleştirilmesine ilişkin hükümlerin yürürlükten kalkmış olduğunu ve dolayısıyla bu adalara yeniden askerlerini yerleştirebileceğini iddia etmektedir.

Bu iddialar, bunlar karşısındaki Türk görüşleri, Sayın Pazarcı tarafından açıklanacaktır. Ancak, burada ben yalnızca bir hususu altını çizerek vurgulamak istiyorum. Yunanistan'ın iddiasına karşı ileri sürülecek bütün gerekçeler yanında en önemli husus şudur ki, mezkûr Protokol "**Türkiye'nin (ve yalnızca Türkiye'nin) Boğazlar bölgesini (ve yalnızca Boğazlar Bölgesini)** yeniden askerleştirebileceğinden" söz etmektedir. Dolayısıyla, Boğazlar bölgesi dışında ve özellikle Yunanistan'a böyle bir hakkın Montreux Sözleşmesi ile tanınmış olmasından söz etmek, bu açık hüküm karşısında kesinlikle mümkün olmamak gerekir.

Kaldı ki, bu açık ve kesin ibareye rağmen, "Montreux Sözleşmesinin Lozan Boğazlar Sözleşmesi yerine ikâme edilmiş" olduğu görüşünden hareketle, bir an için Lozan Boğazlar Sözleşmesindeki, adaların askersizleştirilmesi ile ilgili hükümlerin de yürürlükten kalkmış olduğu düşünülse dahi; bu takdirde, unutulmaması gerekir ki karşımızda Lozan Barış Andlaşmasının, yürürlüğü hiç bir şekilde tartışılmayan ve ayırım gözetmeksiz bütün adaların tâbi olacağı statü ile ilgili temel prensibi koyan 12. maddesi bulunmaktadır.

Keza, daha önce belirttiğim gibi, Lozan tutanaklarından anlaşılacağı üzere, Konferans'ın başlangıcında bütün doğu Akdeniz adalarının birlik-te mütalâa edilmiş olduğu gerçeği gözönünde bulundurularak; bu adaların bir bölümü için kabul edilmiş olan 13. maddeyi, az önce söylediğimiz ihtimalin kabulü halinde, 12. madde ile birlikte Anadolu önü adaları yanında Boğazönü adalarına da (yani Limni ve Semadirek'e de) uygulamak, Lozan sisteminin ruhuna tamamiyle uygun olacaktır.

SONUÇ :

Bütün bu açıklamalarımız, uluslararası hukuka uygun olarak yürürlükte bulunan anlaşmaların hükümleri ışığında, Yunanistan'ın gerekçeleri ne olursa olsun Doğu Akdeniz Adalarını askerleştirmesinin mümkün olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Yunanistan, aksi yöndeki iddiaları ve tutumu ile sürekli olarak uluslararası hukuku ihlâl etmiş olmaktadır.